



II. tečaj V četertik 31. velikiga travna. 22. list,
1849. I. polovice.

Bleško jezero. *)

(K. Huberjeva pesem.)

Otok Bleški,
Kinč **) nebeški
Krajnske zemlje til
Venc iz raja
Te obdaja,
Vse se veseli,
Vali igrajo
Ribe imajo
Dobrovoljni plés,
Ladja giblje
Se in ziblje
Nas h Kraljíc nehés.

'Z verhne srede
Skale bléde
Stari Grad je rób;
Čez od Grada
Mutast strada
Stermí Babji zóh.
Kdor si tukaj
Lé zaukaj
Tú brez vse skerbí;
Krajna mati
V svojim zlati
Draga naj živí.

Samo, prvi kralj slovanski.

(Konec.)

Ali komaj so bili Slovani pod tim svojim kraljem sami svoji, se že v težák boj zapletejo. Vojšaki frankovskiga kralja Dagoberta so bili namreč Slovence poropali, Slovenci pa nje pobili. To Dagoberta zlo razkači. Pošlje precej sporočnika h kralju Samotu po zadovoljšino. Samo Dagobertoviga sporočnika še le tačas préd-

*) Bled (Feldes) neizrečeno lep kraj na Gorenškim, ki ga imenitna gospoda obiskuje. Na sredi jezera je otok, to je suh kos zemlje. Na tem je cerkev h kateri se v ladijah vozijo. Na bregu jezera na visoki pečini stoji Grad. Babji zob je gora čez od Grada. — **) Kinč namesto † cír (Zierde).

se pusti, ko se je bil po slovensko oblekel. Ta, po imenu Sihar, mu sporoči zdaj povelje svojiga kralja, in se začne proti Samotu repenčiti: Te dežele niso tvoje, ampak mojiga kralja. — Té in še druge zlobne besede Samota takó vnamejo, da Siharja s potepenim pismam iz svojiga kraljeviga grada odpravi. Nató se v létu 631 kervav boj začne. Dagobert pride s tremi vojskami Frankov in Alemanov v Samotovo deželo. Tudi Longobarde prisili, da od eniga kraja nad Slovence priprašijo. Pri Vogastim ali Vogastigradu *) je bil nar večji boj. V tem kervavim boji, ki je tri dni terpel, premaga Samo s svojimi Slovenci in Čehi vse Nemce, jim vse otáme, in jih iz svojih dežel izpoka. Samo gre potem še večkrat nad Nemce, in se v svoji oblasti junaško obderži.

O tem času se prigodi, da Avari Bulgare preženó. Ti prosijo Dagoberta za naseliša. Jih vzame v svojo deželo. Ali nečloveški Dagobert jih vkaže v eni noči vse vbiti. En sam poglavarič s sedem sto Bulgari v Samotovo deželo uide.

Samo *) je bil umen, močán, vitežki poglavar. On je Slovence in druge Slovane avarske sužnosti rešil in jih v narodski svobodi obderžal notri do svoje smerti. Po njegovi smerti so se pa Slovani zopet na več rodov razdelili in pod izbrane vojvode podali. Takó je kraljestvo razpadlo na majhne razlomke. Avari so vnovič v našo deželo priderli, in jo skoraj na nič djali.

Slovenci, so bili prisiljeni, ker jim niso drugi Slovani pomagali, Parce ali Bavare na pomoč prositi. Pridejo, odvernejo Avare. Ali zato je mogel slovenski vojvoda Borut 748ga léta nemške Parce za svoje gospode spoznati, in jim svojiga sina Karata in bratoviga sina Hotimira za zastavo dati. Po Borutovi smerti so jim Parci Karata in za tim Hotimira za vojvoda poslali. Za očetam Hotimiram je nastopil sin Vladuh (Valhun).

*) Vogastigrad je bil nar breže „Voigtsberg“ na Štajerskim.

**) Samošak in Samošina na Štajerskim in Samobor na Hrovaškim spominjo, da je mogel tu kak Samoto v grad biti.

Proti tem pa se spuntajo slovenski, in sicer: Celjski, Slovenjograški *) in Mariborski (Marburški) žlahtniki. Punt pa zaduši parski vojvoda Tasilo II., in premaganimu Vladuhu zopet oblast pridobi. Slovenski žlahtniki se drúgič spuntajo. Pa so zopet premagani.

Popolnoma tim nepokojem zadnjič frankovski kralj Drágotín (Karl) Vélíki v létu 774 konec naredí. On je s svojó silno vojsko vse svoje sovražnike premagal in tudi Slovence popolnoma vkrotil. In od tod so bili Slovenci zmiraj pod nemško vlado. To jih je zlo bolelo in jih še zdaj boli. Pa ne zató, kakor da bi hoteli spet sami svojiga kralja imeti — niso tako vladoželni pohlevni Slovenci, — ampak zató ker so imeli od tistihmal velike tlake, in ker so jim celo na svetejši pravico kratili, se vsaj v šolah in pisarnicah premiliga materniga jezika posluževati.

Tode smo lani cesarsko obljubo dobili, da bode ta kriviča kmalo popravljena. Bog daj! Pervi, ki nam je to obljubil, je bil presvitli stari cesar Ferdinand I., za volj svoje milosti imenovan Mili. Njegovo ime zasluži v zgodovinske bukve z zlatimi čerkami zapisano biti. Bog daj pa tudi, da bi se njegova obljuba pod novim cesarjem kmalo kmalo spoľnila.

Dogodbe v Idrijskim rudniku.

Komej se znajdba bogatiga Idrijskiga rudnika razglasi, pride takrat mogočen Benečan. Si léta 1510 rudnik vsvoji, in odpeljuje srebró v ponosne Benetke. Ali cesar Maksimilian pošlje dva stotnika z mogočnim kardelam, in ošabniga soseda odpodí. V té dobi pride rudnik pod oblast vlade, in per té ostane. Umetniki, iz Solnograškiga (Salzburg) od vlade poslani, delo v red spravijo, nevarne kraje opustijo, število delavcov pomnožijo in toliko srebra razpošljejo, de rudnik že takrat za bogatejšiga od

*) Od tih žlahtnikov je dobil Slovenjigra dec na Štajirskim svoje ime, ker so tam stanováli. (Krempeljnova dogod. štaj. z. str. 61).

vsih znanih v Evropi velja. Ker pa kraj v nizki dolini poleg reke leži, so tudi nevarnosti, ko nižje kopljejo, večji prihajale. Léta 1525 potres skalovje stermiga hriba polovico ure pod Idrijo odvali, in reko zajezi. Voda se v ravnini nabira, in nižje ležijoče jame naliže. Na veke bi se bil ta bogati kraj človeku zaperl, ko bi ne bilo marljivo gibanje 500 ljudi jeza do časa prekopalo, in vodi tu bistro tekoči odtek napravilo. Še dan današnji se vidijo razvaline te sterme gore. Šestiga stoletja so na bogatejših krajih kopali, in nekatere žile živiga zrebra zazidali, de bi jih o času pomankanja rábili. —

Ko se jim pa sreča smeja, so vodji delavcov samo to mislili, koliko rude bojo sožgali, in živiga srebra razposlali; ne pa de bi nevarne jame ozidali, in bolj ogradili. Rudnik neváren prihaja. Tu in tam je kakiga delavca zasulo ali polomilo. Léta 1734 hoče delavec, po ródu Tirolec, terdo skalo s smodníkam razrušiti. Ura je bila 4 po poldne. Vodarji delavcam, ki so o tem času počivali, piti pernesó. Ravno žveplenko prižge, ko vodarji odidejo. Jo na smodnik verže, in k tovaršem zbeží. Strašen potres zagromi, ko smodnik skalo razžene. Jama tu nevarnejši vkup pade, in 72 osób posuje. Samó vodarji, ki so bili na drugi strani, odidejo, in žalostno novico iz jame prinesó. 52 žen je svoje vbite može, in 20 mater svoje mlade sine, ki so bili zdravi v rudnico šli, objokovalo. Celó léto so posip prekopovali. Ko zadnjič do zasutih pridejo, najdejo njih kosti in orodje med rudo namešane. Ta kraj rudnika, ki ga železen križ zaznamuje, še dan današnji mértvaško polje (Todtentrifte) imenujejo.

(Dalje sledí.)

Pasja steklína,

(Konec.)

3) Kako pomagati, če stekel pes koga vgrizne?

Kertova Marica po polji iz šole gredé v bukvice gleda in lepo povestico bere. Kar čuti, de se ji nekaj v no-

go zaleti in jo vgrizne. Prestrašena zavekne, pogleda in vidi, de je bil pes s pénastim gobcam. Jokaje teče domu, in toži, de jo je tak in tak pes všenil. „Oh! — zavpijejo mati — to je bil Pečarjev stekli pes. Pošljejo hitro po zdravnika, pa ne po kakiga mazača. Timčasi pa pustijo rano prav kervaveti. Ko nekoliko kervi izteče, namažejo rano s peresam v hudičovo olje pomočenim, ki so ga ravno zató pri hiši imeli. Če ni takiga pri rokah, se mora rana s razbelenim železam žgati. — Marico zlo skeli. Tode voljno terpi, rajši, kot de bi mogla vmreti.

„Mati zdaj rano in oslinke z mlačno vodo izpirajo, *) de rana kar nič več ne solzi. Nato pomočijo, de bi se začela rana gnojiti, v slan lug perténo, v štiri gube djapo cunjico. Jo s stolčeno soljo poštopajo. Denejo na rano. Jo rahlo obvežejo. **) Mehurje, ki so se delali, so mati z nožičkam prerezovali in izpušali. — Ravno takó se mora vgriznjencu rana prerezati in sem ter tje prepikati, če je bila prezgodej ali napak zaceljena, ali pa, če bolnika že steklina obhaja. To se pozna, če ga mrazi, strah preleta in žalost. De bi se stara rana začela gnojiti, se ravna, kakor pri novi. —

Ker zdravnika še ni, spravijo skerbna mati Marico v posteljo. Dajejo ji po skledici na vodi obarjeniga bezgoviga cvetja, de se poti. Zdaj prisope zdravnik. Pohvali ravnanje materé in ozdravi kmalo pridno deklico.

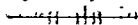
Mlakarjeviga Aleša je bil tudi stekel pes vgriznil. Ni mislil, de bi bil pes stekel. Čez 14 dni Aleša že strašna steklina zgrabi. S perviga se mu moti po glavi, davi ga, ves klavern je. Čedalje hujše mu prihaja. Peni in meče se, ter grize okoli sebe. Neznano ga žeja. Če mu vode ponujajo; se je pa boji. Vrat mu oteče, usta so črne. Po vsih udih ga strašno terga, dokler popolnoma oslabi in vmerje.

*) Za izpiranje rane je dober tudi domači in mjlarski (zajfarski) lug ali apnena voda. Pokusi, če niso preojstri. Preojstrim prilij vode. Tudi slana voda je dobra, ki jo lahko narediš iz pesti soli med polič mlačniga kroga. V sili izpiraj rano s svojo vodo (scavnico).

**) Dobra obveza je tudi stolčen česen, ali pa pasoljena čebula.

Strežniki takiga bolnika se morajo skerbno varovati, de jih ne oslini, okervavi ali vgrizne. Ravno tako bolezen bi dobili. Kogar oslini, naj se berš s slano vodo vmiva. Padé slina na rano, in tako preč do kervi pride, ali te je celo vgriznil, ravnaj brez odloga, kakor zoper vgriz stekliga psa! Merliča ne vmivati. Z'rokovicami ga v trugo djati. Posteljo takiga nesrečnika in vse, česar se je dotaknil, kar je oslinil, sožgi, ali vsaj z ojstrim lugam bperi. Tla stanice oskoblaj, steno odergni in pobeli.

Kakor s človekam, ravnaj tudi s steklo-vgriznjeno in steklo živino. Pošlji po zdravnika. Naznaní nesrečo gosposki, de se živinče pod varstvo vzamé. Psu pa ni pomagati. Kar vbiti ga. Komur se psa bolj škoda ždi, kot človeka, je pasji stric. Je pa pes koga vgriznil, in se ne ve prav, je li pes stekel, je li ne, naj se ne vbije. Varno ga zapreti. Zdravnik ga naj vsak dan ogleduje. Koliko tolažba za vgriznjenca, če pes ni stekel!



Smert po babji veri.

Jerica gre jagod brat. Ni vedila, da so pri jagodah radé kače. Poklekne h germičku lepih rudečih jagod. Pa komaj tri, štiri v kozelček verže, — as! — jo nekaj v desno koleno zbodo. „Ti nesrečni tern, ti!“ — se togoti. Ali kakó se vspraši vgledati pod kolenam kakor svitek zvito kačo, ki v germ šine.

Jerica le toliko, da se vekaje domu privleče. Noga je že otekla kot panj in pisaná kot kača. Namesto da bi stariši z njo tako ravnali, kot je bilo v 17. listu Vedeža od kačjiga pika povedano, pošljejo po sleparja, ki se je ustil, da zna kačji pik zagovoriti ali panati. — Naredi svoje čire čare in pravi: Zdaj se ni treba čisto nič bati. Jutri bo že dobro. Plačajo mu eno petico. Res je bilo drugi dan že dobro. Deklici ni bilo nobeniga zdravnika več treba. V strašnih bolečinah je bila še tisto noč sklenila: — Vidite, otroci! kaj babja vera stori. Ko bi bili stariši po učeniga zdravnika poslali, bi Jerica ne bila vmerla.

Zdravniki imajo več pomočkov zoper kačji pik, ki gotovo pomagajo, če le ni zamujeno. — Zapametite si to: Kar se od tako imenovaniga „pananja“ ali „zagovarjanja“ bléde, je vse gerda laž. Sleparki, ki se s tako umetnostjo bahajo, so večidel pijanci. Sleparijo, da le za kapljico vina dobijo. Svoj želodec znajo panati, da se jim v glavi verti; družiga pa ne.

Volčje ali pasje jagode.

Tomažek pride s paše. Dobro se navečerja in gre vesel spat. V sredi noči pa hudo žejo dobi. Ali vodo, ki so mu jo skerbna mati prinesli, težko požira. Začne tudi blésti. Toži, da se mu hoče želodec skerciti, in čez daje. Nató terdno zaspi. Bog naš vari, — pravijo mati — kakó naglo vender človeka zgrabi! Pa zdaj je mende že dobro, Ubožec je sladko zaspal. —

Ko se pa dan zazná, vidijo, da je Tomažek popolnoma oslepel, desiravno gleda kot poprej. Mati v jok, in pošljejo neutegama po zdravnika. Zdravnik mu prec žilo potiplje. Slabo bije. Okoli reber je vse napeto. Oči odperte, po udih strašna vročina. Tomažek zdaj kot mer-tev leži, zdaj se zvija kot červ, zdaj mu sapa zastaja. Strašne bolečine revež terpi. Iz vsih znaminj zdravnik previdi, da je mogel nekaj strupeniga zavžiti. Dá mu nekaj za bljuvati. Izhljuje veliko divjih jagod in semena. Volčje jagode so bile, ki jim v nekterih krajih tudi pasje pravijo. Dobro je bilo, da jih je bil želodec izmetal, sicer bi bil mogel vmreti. Tomažek pové, da jih je res na paši v logu jedel, ker jih ni poznal. „Nisim mislil, da bi bile strupene, ker so bil tako lepe“, se izgovarja.

Zdravnik pa: V prihodnje nikoli nobene rastline, naj si bo jagoda, cvetlica ali kako drugo zeliše, ki ga po vsih lastnostih ne poznaš, še v usta ne jemlji. Veliko je lepih cvetlic, ki so pa zlo strupene. — Če ni nagle pomoči, pa je pa človeku. — Tomažek ozdravi in zdravnikovih beséd nikdar ne pozabi.

Volčja ali pasja jagoda ima začernelo, precej visoko steblo, podolgovato, černo-zelenkasto perje. Po leti ima cvetje tamo-rudeče, na dnu rumeno. V jeseni dozorijo černo-svitle jagode brez košic, ki so stašno hud strup.

Blag prepir dveh bratov.

Rimski cesar Avgusti je bil Andiatoriga z ženo in otroci vjel, in ko jih iz boriša veličastno perpelja, dá vkaz, očeta in starjiga sina vmoriti. Cesarjev hlapec, kterimu je bilo to zapovedano, vpraša brata, kateri de bi bil starji? Zdaj se sproži najlepši prepir med njima, kér se slednji, navdan z željo družiga rešiti, starjiga terdi. Ko se močno pričkata, podá na zadnje starji, po solzah in prošnji matere permoran, in ta je ob glavo dján. — Ko je glas od tako velikodušniga izgleda bratovske ljubezni na Avgustove ušesa prišel, nad katerim so celó sovražniki stermeli, je grozno gánjen, svoj nevsmiljenj vkáz preklet. Solzé so se mu vtrinjale. Mater in sina je potem na svoj dvor vzel, in si prizadeval, poprejšnje grozovitno delo z veliko dobroto zbrisati in zatreti.

Vaclav Smrekar.

Léta 1843 po zimi je vmerl na Českim slep človek po imeni Vaclav Smrekar, v 52. leti svoje starosti. Dete pri štirih letih je zgubil vid. Pa ravno zdaj so se mu začele imenitne lastnosti razvijati, posebno pa spomin (Gedächtniss), in sicer tako, da je vse znal iz glave, kar je enkrat slišal. Celó česko zgodovino, katero mu je nekdo bral, je znal. K temu je znal dobro na gosli, zraven dobro peti, čez 300 národnih in 200 svetih pesem. Posebno pri pojedinah je bil povsoď prijetin gost. — k —

Zastavica.

Kaj je na človeku nar boljši?

Koča, ker vse skup derži.

 *Drugi in vsaki teden, kadar je v čelertik praznik, pride Védeš en dan poprej (v sredo) na svitlo.*

Rozalija Eger, založnica. J. Navratil, vrednik.